

JERZY TRAMMER
Uniwersytet Warszawski

ZAGADNIENIE GRANICY WAPIENIA MUSZLOWEGO Z KAJPREM NA POŁUDNIOWO-ZACHODNIM OBRZEŻENIU GÓR ŚWIĘTOKRZYSKICH

UKD 551.761.2/.3:551.3.053(498.13:23 obrzeżenie Gór Świętokrzyskich)

Wapień muszlowy na południowym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich nie jest kompletny (12, 15, 19, 20). Nie występują tu konodontowe poziomy 5, 6 i 7 (20), które w NRD i NRF odpowiadają ceratytowym poziomom *Nodosus* i *Discoceratiten* (4). Nad osadami należącymi do konodontowego poziomu 4 leżą w Górach Świętokrzyskich utwory kajpru, gdy w NRD i NRF kajper występuje na warstwach należących do 7 poziomu konodontowego (ryc. 1). Zachodzi więc potrzeba wyjaśnienia genezy opisanej sytuacji geologicznej na granicy świętokrzyskiego wapienia muszlowego z kajprem.

Według niektórych autorów między wapieniem muszlowym a kajprem na różnych obszarach Polski zaznaczył się etap erozji. Na północnym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich erozję taką stwierdzili w okolicy Skarżyska J. Samsonowicz (11) i H. Senkowiczowa (13). Senkowiczowa (13) zaznacza jednocześnie, że na pozostałym obszarze Gór Świętokrzyskich, jeżeli w ogóle wystąpiła przedkajprowa erozja wapienia muszlowego, to w bardzo niewielkim stopniu.

Analogiczny etap erozji nastąpił także na obszarze śląsko-krakowskim według C. Kuźniara (5), P. Assmanna (1) oraz S. Połtowicza (9, 10). C. Pastwa-Leszczyn-

	POZIOMY KONODONTOWY	NRD NRF	GÓRY ŚWIĘTOKRZYSKIE
KAJPER DOLNY		KAJPER	
WAPIEŃ MUSZLOWY GÓRNY	7	WARSTWY CERATYTOWE	KAJPER
	6		
	5		
	4		
	3		
	2		WARSTWY CERATYTOWE
	1	WAPIEŃ TROCHITOWY	WARSTWY Z PECTEN DISCITES

Korelacja górnego wapienia muszlowego Gór Świętokrzyskich i NRD, NRF (zestawiono wg — 4, 12 i 20).

ska (8) — nie wypowiadając się co do problemu erozji — stwierdza, że w okolicy Olkusza brak górnego wapienia muszlowego, a kajper leży na dolomicie diploporowym.

O występowaniu etapu przedkajprowej erozji na obszarze Przedgórze Karpat donosi wreszcie A. Tokarski (17, 18). Jest możliwe, że przynajmniej w niektórych przypadkach niedostatecznie rozpoznane paleontologiczne utwory, leżące na ścietym wapieniu muszlowym i uważane za kajper (18) należą do retyku. W. Moryc (6) rozpatruje łączny wpływ erozji przedkajprowej i przedretykiowej na obszarze Przedgórze Karpat. Tymczasem z pracy tego autora (6) wynika następujący wniosek. Otóż na terenie Przedgórze, tam gdzie kajper występuje (wiercenie Obiekoń 3) jego kontakt z wapieniem muszlowym jest ciągły, natomiast w innych wierceniach kajpru brak, gdyż został zniszczony przed retykem. Taka sytuacja uniemożliwia wypowiadanie się co do ewentualnej przedkajprowej erozji i wskazuje jedynie na duże rozmiary erozji przedretykiowej. Z. Obuchowicz (7) sądzi, że na obszarze Przedgórze Karpat, u schyłku sedymentacji wapienia muszlowego, mogła zachodzić erozja znajdującego się w pobliżu brzegu zbiornika. Pogląd odmienny od przedstawionych wyżej reprezentują P. Karnkowski i E. Głowacki (3), według których między wapieniem muszlowym a kajperem istnieje na obszarze Przedgórze przejście ciągłe.

W świetle zreferowanych dotychczas poglądów sugerujących regionalny charakter erozji przedkajprowej należy zaznaczyć, że nie ma danych przemawiających za wystąpieniem omawianej erozji na południowym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich. W rejonie tym utwory kajpru występują wszędzie (prócz miejsc, gdzie kontakty między jednostkami litostratygraficznymi triasu mają wyraźny tektoniczny charakter — por. 14) na około metrowej ławicy terebratulowej, stanowiącej warstwę stropową wapienia muszlowego. Na całym południowym obrzeżeniu wiek ławicy terebratulowej jest taki sam; ławica ta powstała w 4 poziomie konodontowym (20). Gdyby istniał tu etap erozji przedkajprowej, utwory kajpru musiałyby leżeć na różnych ogniwach litologicznych wapienia muszlowego, a cienka ławica terebratulowa uległaby w wielu miejscach erozji. Nie jest możliwe, aby erozja była wszędzie równomierna i dotarła akurat do ławicy terebratulowej.

Także fakt istnienia tu ciągłego przejścia między utworami wapienia muszlowego i kajpru (2; 16) przeczy możliwości wystąpienia przedkajprowej erozji. Ławica terebratulowa złożona jest z bardzo licznych

muszli terebratul (por. 12, 14, 15, 16). Brachiopody z omawianej warstwy wykazują wymiary mniejsze od przeciętnych, co wiąże się najprawdopodobniej z podwyższonym zasoleniem w morzu końca wapienia muszlowego. W płytkach cienkich widoczne jest, że w spoiwie ławicy terebratulowej, oprócz sparytowego i mikrytowego kalcytu, występują także liczne kryształy dolomitu. Podane powyżej fakty wskazują, że już przy końcu wapienia muszlowego zaczęły stopniowo zachodzić zmiany w kierunku warunków panujących później w zbiorniku dolnokajprowym, w którym powstały lokalnie wkładki dolomitów (16). Braku najwyższej części wapienia muszlowego (konodontowe poziomy 5, 6 i 7) na południowym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich nie można tłumaczyć więc erozją przedkajprową. Omawiana niekompletność spowodowana jest faktem wcześniejszego zapanowania na badanym obszarze facji kajprowych, gdy na terenie przeważającej części NRD i NRF osadzały się jeszcze górne warstwy ceratytowe, na południowym obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich sedymentował już kajper (20).

LITERATURA

1. Assmann P. — Die Stratigraphie der Oberschlesischen Trias. Teil II. Der Muschelkalk. Abh. Reichsanst. Bodenforsch. N.F.H. 208, 1944.
2. Filonowicz P. — Morawica. Objaśnienia do szczegółowej mapy geologicznej Polski, 1968.
3. Karnkowski P., Głowacki E. — O budowie geologicznej utworów podmiejskich Przedgórze Karpat środkowych. Kwart. geol., 1961, nr 2.
4. Kozur H. — Conodonten aus dem Muschelkalk des germanischen Binnenbeckens und ihr stratigraphischer Wert. Geologie, Bd. 17, H. 8—9, 1968.
5. Kuźniar C. — Złoża cynku i ołowiu między Siewierzem i Mrzygłodem. Posiedz. nauk. PIG 19—20, 1928.
6. Moryc W. — Trias Przedgórze Karpat środkowych. Roczn. Pol. Tow. Geol. 1971, z. 3.
7. Obuchowicz Z. — Budowa geologiczna Przedgórze Karpat środkowych. Pr. Inst. Geol., 1963, cz. 4.
8. Pastwa-Leszczynska C. — Przykład zmienności litologicznej utworów wapienia muszlowego okolic Olkusza. Kwart. geol., 1962, nr 2.
9. Połtowicz S. — Utwory kajprowe okolic Olkusza. Spraw. Pos. Kom. PAN, styczeń—czerwiec, 1960, 1961.
10. Połtowicz S. — Utwory kajpru występujące na północ od Olkusza. Ibidem, styczeń—lipiec, 1961, 1962.
11. Samsonowicz J. — Cechsztyń, trias i łas na północnym zboczu Łysogór. Spraw. PIG, t. 5, z. 1, 1929.
12. Senkowiczowa H. — Wapień muszlowy na południowym zboczu Gór Świętokrzyskich między Czarną Nidą a Chmielnikiem. Biul. Inst. Geol. nr 122, 1957.
13. Senkowiczowa H. — Przyczynek do znajomości wapienia muszlowego w Górach Świętokrzyskich. Kwart. geol. 1957, nr 3—4.
14. Senkowiczowa H. — Ret i wapień muszlowy w okolicy Chęcin. Biul. Inst. Geol. nr 159, 1959.
15. Senkowiczowa H. — Ret i wapień muszlowy na zachodnim obrzeżeniu Gór Świętokrzyskich. Ibidem, nr 167, 1961.
16. Senkowiczowa H. — Trias. Pr. Inst. Geol., t. 56, 1970.
17. Tokarski A. — Struktura Niwisk. Pr. Geol. Kom. Nauk. Geol. PAN, 1962, nr 13.
18. Tokarski A. — Udział wapienia muszlowego w budowie Przedgórze Karpat. Acta geol. pol. vol. 15, No. 2, 1965.
19. Trammer J. — Middle Triassic (Muschelkalk) conodonts from the SW margin of the Holy Cross Mts. Ibidem, Vol. 21, No. 3, 1971.
20. Trammer J. — Stratigraphical and palaeogeographical significance of conodonts from the Muschelkalk of the Holy Cross Mts. Ibidem, Vol. 22, No. 2, 1972.